

FR. A. W. DIESTERWEG

1790—1866

DR. BIHARI JÓZSEF

(Közlésre érkezett: 1974. december 20.)

Sem születésének, sem halálának nincs kerek évfordulója. Nem születésének vagy halálának évfordulója alkalmából emlékezünk Diesterwegre a 19. század egyik legjelentősebb német iskolapolitikusára, a pedagógiai íróra, a publicistára.

Ez a megemlékezés abból az alkalomból születik, hogy az NDK-ban kiadták Diesterweg összes műveit *12 hatalmas lexikonméretű* kötetben. Olyan nagyszabású vállalkozás ez, amely mellett nem lehet szó nélkül elmenni. Tiszteletre méltó vállalkozás ez két okból is: 1. mert Diesterwegről van szó, 2. mert úgy van szó róla tartalomban és formában, hogy ez példamutató. Példamutató az alapos, pedáns filológiai munka, de még inkább figyelmet érdemel természetesen a vállalkozás tartalmi része, mert csak ilyen teljes kiadások alapján lehet a neveléstudomány fejlődését igazán biztosítani. A nagy klasszikusok tanulmányozása nélkül tulajdonképpen semmilyen pedagógiai kérdéstről nem lehet szólni, tehát hozzáférhetővé kell tenni a klasszikusok életművét. Ilyen példamutató módon, ahogy ezt az NDK-ban Diesterweg kiadásával megtették.

Ilyen gazdag életmű! Most látjuk csak, mert a 45 előtti, egyébként csaknem teljesen német orientálódású magyar neveléstudomány alig foglalkozott vele. (A felszabadulásunk óta is — ha nem tévedünk — csak a Köznevelésben esett szó róla.) Fináczy nagy neveléstörténeti művében Diesterweg neve sem fordul elő. Szinte hihetetlen, s mégis természetes ez. Hogy ezt megértsük, szóljunk röviden arról, hogy ki volt Diesterweg és mit akart? 1820-tól tanítóképző intézetet vezet 27 éven át. Életét a népoktatás ügyének szentelte. De éppen az ellenkezőjét csinálta annak, amit a porosz közoktatásügy elvárt a tanítóképzéstől. Diesterweg: *önállóan gondolkozó tanítókat* igyekszik nevelni, olyanokat, akik önállóan gondolkozó tanítványokat adhatnak majd az országnak. Ez: megbocsáthatatlan bűn. S Diesterweg bűnt bűnre halmoz: egyházi iskolák helyett világi iskolát követel és teljes iskoláztatási lehetőséget a szegény gyerekeknek is, hogy megfelelő műveltségi színvonalon egységes nemzet alakulhasson ki...

A neveléstörténet azt mutatja, hogy életveszélyes dolog pedagógiával, iskolapolitikával foglalkozni. Mint tudjuk Ramus Pétert megölték, mert rövidebbre akarta fogni az egyetemi oktatást, Apáczeit megfenye-

gette a fejedelem: „A Marosba vettetem... vagy a toronyból hányatom le...” Az életveszélyt ennyi utalással elég jelezni. S Diesterweget a 19. század „rebellisét” időnek előtte nyugdíjazzák... 1847-ben már kész a hamis vád — mint Apáczai ellen, csak a megfogalmazás más —: „szocialista-kommunista propagandát fejt ki”, így az állam, az egyház pedig: a kereszténység ellenségének bélyegzi...

A vádnak semmi alapja sincs. Diesterwegtől idegen a forradalom gondolata is, vallásos gondolkodású, mint felmenői: Rousseau és a filantropisták, deista, csak egyháztól független vallásoktatást akar az iskolákba, mert az „egységes nemzet” koncepcióját kifejező nemzeti iskola, a német nemzeti érdek ezt kívánja. Nacionalista, csak éppen nem szít gyűlöletet más népek ellen, mint ahogy az egyházak fölött álló vallásoktatással is a nemzet keretei között a felekezeti békét akarja... De, aki a felvilágosodás eszméit hirdeti az iskolában folyó *deklamálás*, *biflázás* helyett, a középkori kövület, a passzív iskola helyett „aktív” iskolát akar, annak nacionalizmusa, vallásossága sem kell a porosz — és tegyük hozzá: a mindenkori reakciónak.

A 12 kötet *vázlatos* ismertetésére sem térhetünk ki. A vázlatos ismertetés méltatlan volna a hatalmas vállalkozáshoz. Részletes ismertetés pedig nem fér egy folyóirat keretei közé. Az egész életműre kívánjuk felhívni a magyar neveléstudomány művelőinek figyelmét. Jelzésképpen mégis annyit, hogy a 12 kötet kronológikus rendben adja Diesterweg munkáit, minden kötet a következő beosztás szerint: I. Tanulmányok, értekezések, II. Különbféle (aktuális) témák, III. Könyvismertetések, IV. Észrevételek és megjegyzések (aktuális kérdésekhez). Ez a szerkezeti felépítés könnyen áttekinthetővé teszi az egyes köteteket és világosan mutatja Diesterweg pedagógiai gondolkozásának fejlődését, mindig következetes harcát a reakció ellen.

Befejezésképpen említsük meg, hogy a nagyszerű vállalkozás gondozói között olyan nagynevű tudósok találhatók, mint Hans Ahrbeck, a hallei egyetem ny. professzora és Robert Alt a berlini egyetem professzora.